

Аліна Сбруєва

МАКРОПЕДАГОГІКА ЯК ГАЛУЗЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ

Стаття написана в контексті дискусії щодо актуальних проблем педагогічної науки в Україні, розпочатої в журналі "Шлях освіти", і являє собою виклад пропозиції щодо подальшої структуризації педагогічної науки шляхом виокремлення нової її галузі – макропедагогіки. Автором здійснена спроба визначення основних елементів наукового апарату макропедагогіки: її предмета, об'єкта, завдань, предметного поля досліджень та закономірностей. На основі аналізу особливостей впливу глобалізації на розвиток сучасної освіти сформульовані макропедагогічні тенденції розвитку національних освітніх систем.

Глобалізаційні процеси, що є провідною характеристикою розвитку людської цивілізації на початку XXI ст. зумовлюють фундаментальні перетворення не тільки у сферах економіки, політики, науки, інформаційних технологій, а й у соціальній сфері, зокрема, у сфері освіти. Все частіше можна чути про глобальний характер структурних перетворень освітніх систем, модернізації змісту освіти та методів навчання, соціалізації особистості, процесів запровадження безперервної освіти тощо. В сучасних умовах дослідження цих процесів відбувається, передусім, у рамках порівняльної педагогіки, предметом якої є, за визначенням російського компаративіста Б. Вульфсона, стан, основні тенденції та закономірності розвитку освіти у різних країнах, геополітичних регіонах та у глобальному масштабі (Вульфсон Б.Л., Малькова З.А. Сравнительная педагогика. - М.: Издательство "Институт практической психологии, – Воронеж: НПО "МОДЭК", 1996. –С.34). В умовах радикального зростання глобалізаційних впливів доцільно, на нашу думку, виділити в окрему галузь науково-педагогічних знань макропедагогіку, в центрі уваги якої повинен стати саме *глобалізаційний контекст розвитку освіти як сфери соціального життя людства в цілому та кожної нації зокрема.*

Потреба у дослідженнях макропедагогічного характеру зумовлена нагальною необхідністю врахування впливів глобалізації як на формування вітчизняної освітньої політики, так і на освітню практику, необхідністю реформування освітньої системи в контексті позитивного світового досвіду шкільництва.

Отже, метою даної статті є визначення наукового апарату та пріоритетних напрямів розвитку нової галузі педагогічної науки – макропедагогіки.

Перш за все уточнимо понятійний апарат макропедагогіки. Вважаємо за необхідне звернути увагу на різницю між поняттями "глобальний" та "глобалізаційний". Якщо порівняльна педагогіка вивчає освітні процеси у глобальному контексті (поряд із національним, регіональним), то макропедагогіка має на меті дослідження впливу саме *глобалізаційних процесів на сферу освіти у глобальному, регіональному та національному вимірах.* Таке визначення потребує уточнення самого поняття "глобалізація", що становитиме важливу складову понятійного апарату нової галузі педагогічних знань. Наведемо два найбільш вдалих, на наш погляд, визначення цього поняття.

Міжнародний валютний фонд характеризує глобалізацію як *"швидку інтеграцію економіки у світовому вимірі за допомогою торгівлі, фінансових та техно-*

логічних потоків, інформаційних мереж та міжкультурного обміну" (International Monetary Fund. World Economic Outlook, 1997 URL: www.imf.org/external/pubs/wcomay/010VERV.htm).

У спеціальних теоретико-педагогічних, філософсько-освітніх та політико-освітніх дослідженнях, яких за останні десять років накопичилась значна кількість, у визначеннях поняття "глобалізація" крім традиційних політико-економічних аспектів відображена специфіка впливу цього процесу на трансформацію культурно-освітньої сфери життя людства. Поняття "глобалізація" у таких дослідженнях об'єднує, як правило, цілий ряд споріднених концептів. Найбільш повне комплексне визначення аналізованого поняття знаходимо у науковій розвідці групи австралійських науковців, згідно з яким глобалізація – це:

□ "інтернаціоналізація виробництва, торгівлі та фінансів, розвиток мультинаціональних корпорацій, зниження тарифів у сфері міжнародної торгівлі товарами та послугами, дерегуляція фінансових ринків;

□ міжнародна мобільність людей (іммігрантів, гастарбайтерів, біженців, туристів, студентів, експертів та радників), розвиток діаспорних та іммігрантських громад та зростаюча мультинаціональність суспільства у розвинених країнах;

□ міжнародні комунікаційні потоки, що здійснюються за допомогою телекомунікаційних медіатехнологій та забезпечують транснаціональне поширення культурних послуг, образів, предметів масового споживання;

□ глобальна циркуляція ідей і понять, експорт “культурно-імперіалістичних” західних цінностей, духу західної демократії, екологічної свідомості тощо;

□ розвиток та освітні ініціативи міжнародних організацій, до яких відносяться:

- регіональні та всесвітні торгові союзи, такі як Євросоюз, NAFTA, ASEAN, ASEM, АПЕС, MERCOSUR, WTO;

- культурні та професійні організації, такі як ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, Інститут міжнародної освіти (ІЕ) (Нью-Йорк), Міжнародний союз транснаціональної освіти (GATE) (Вашингтон), Асоціація європейських університетів (CRE) (Женева), Асоціація академічного співробітництва (АСА), (Брюссель), Європейський союз міжнародної освіти (Женева), Міжнародна педагогічна профспілка (ЕІ) тощо (Cunningham S., Ryan Y., Stedman L., et al. *The Business of Borderless Education*. DETYA, Australian Government Publishing Service, Canberra. 2000.- №3.-С.7-8).

Беручи до уваги визначення глобалізації, які містяться у джерелах економічної, політологічної, соціологічної та філософської спрямованості, а також міркування щодо її впливу на розвиток власне освітніх процесів, ми вважаємо за можливе дати таке визначити поняття “глобалізація освіти”.

Глобалізація освіти – це процес реформаційних перетворень національних освітніх систем, що мають наслідком їх конвергенцію або асиміляцію у цілому ряді параметрів (цінності освіти, цілі та стратегії освітніх реформ, зміст освіти, педагогічні технології, способи та критерії оцінки

якості знань тощо) та утворення світового освітнього простору. Чинниками, що зумовлюють особливості глобалізації освіти в сучасних умовах, є такі:

- прийняття рядом міжнародних економічних та фінансових організацій, передусім, Міжнародним валютним фондом та Світовим Банком політичної домовленості, яка отримала назву *Вашингтонський консенсус*, згідно з якою підтримкою названих організацій користуються тільки ті економічні та соціальні проекти, що побудовані на засадах неоліберальної ідеології. Такий підхід передбачає приватизацію державного сектора, вивільнення з під державного контролю фінансових потоків, скорочення втручання держави у сферу економіки та соціального життя. Отже, результатом дії *Вашингтонського консенсусу* є поширення неоліберальної економічної ідеології на всі сфери соціального життя, у тому числі і на освітню сферу, що здійснюється як зусиллями національних політичних та економічних інститутів, так і міжнародних організацій;

- інтернаціоналізація змісту освіти та освітніх технологій, освітніх стандартів та систем оцінки ефективності освіти Такий процес зумовлений потребами розвитку інформаційного суспільства, зокрема входженням освіти до складу виробничих сил, що визначають конкурентоспроможність національної економіки в системі глобального ринку товарів та послуг;

- активізація впливу глобальної культурно-освітньої інфраструктури, а саме інституцій, що її утворюють, щодо перетворення освіти на пріоритетну сферу життя людства, щодо поширення в сучасних умовах нових глобальних етичних цінностей, серед яких провідними повинні стати мир, справедли-

вість, свобода, любов, рівність, достаток, толерантність, повага до представників інших культур, націй, рас, релігій, схильність до співпраці з ними, до взаємозбагачення культур;

- розвиток інформаційно-комунікаційних технологій як засобу освіти та самоосвіти, як інструменту оволодіння надбаннями світової цивілізації (Apple M.W. *Between neoliberalism and neoconservatism: education and conservatism in global context*. In *Globalization and education: critical perspectives*. Ed. by N.Burbules & C. Torres.- New York - London: Routledge, 2000. - P. 57-78.; Burbules N., Torres C. *Globalization and Education: An Introduction*. In: *Globalization and education: critical perspectives*. Ed. by N.Burbules & C. Torres.- New York - London: Routledge, 2000. - P. 1-26.; Kelsey J. *The Globalization of Tertiary Education: implication of GATS*. In: *Michael Peters Cultural Politics and the University*. - Dunmore Press, 1997. –P.12-250).

Результатом глобалізації освіти, як було вище зазначено, є виникнення спільних для всіх освітніх систем конвергентних тенденцій розвитку та загальних закономірностей, які й повинні досліджуватися в рамках макропедагогіки як галузі педагогічної науки. Отже, об’єктом макропедагогіки ми вважаємо світовий освітній простір, що включає як національні освітні системи, так і міжнародні освітні, культурно-освітні, політичні, економічні, фінансові, медіа та професійні організації та інститути, які є генераторами та трансляторами глобалізаційного впливу на розвиток освіти. Предметом макропедагогіки повинні стати тенденції та закономірності розвитку освіти в сучасному світі в контексті глобалізації.

Оскільки глобалізація є передусім процесом економічним та політичним, макропедагогіка

повинна мати найтісніші зв'язки з такими науками, як геополітика та макроекономіка, які вивчають цей процес в контексті свого предметного поля, а також з соціологією, що накопичила широке коло знань щодо впливу глобалізації на соціальні процеси в цілому та на освіту зокрема, а також іншими галузями педагогічного знання, передусім з філософією освіти, економікою освіти, педагогічним менеджментом, педагогічною технологією тощо.

Далі визначимо аспекти глобалізаційного впливу, що повинні стати предметом вивчення макрпедагогіки. До таких аспектів ми відносимо: ідеологічний, політичний, економічний, культурний, технологічний.

Провідним в системі визначених аспектів є, безумовно, *ідеологічний*. Абсолютна більшість дослідників ідеології сучасних освітніх реформ, що відбуваються як у розвинених країнах, так і у цілому ряді тих, що розвиваються, (M.Apple, S.Ball, N.Burbules, J.Hallak, B.Lingard, D. Kellner, J. Kelsey, M. Kwiek, P. McLaren, M.Peters, T.Popkewitz, G.Rikowski, F.Rizvi, A.Torres) доходять висновку про зростаючий вплив неолібералізму на процеси змін в освітніх системах. Трактований на ранніх етапах його розвитку (у 30-60-ті рр. XX ст.) як суто економічна ідеологія, неолібералізм поступово поширився на політичну, а потім і на всі сфери соціального життя, у тому числі на освіту. З "непопулярної секти", перебування в якій, за образним висловом відомого англійського економіста С.Джордж (S.George) "соромно навіть було публічно афішувати, неолібералізм перетворився на домінуючу світову релігію зі своєю догматичною доктриною, духівництвом, законодавчими інституціями і, що мабуть є найбільш важливим, зі своїм пеклом для грішників, які осмілюються поставити під сумнів або послухатися його

істин та настанов" (George S. A Short history of neo-liberalism: twenty years of elite economics and emerging opportunities for structural change. Conference on Economic Sovereignty in A Globalizing World. - Bangkok, 24-26 March 1999. URL: <http://www.millennium-round.org>).

Саме глобальна експансія неолібералізму стала головною причиною розвитку конвергентних тенденцій відповідної спрямованості в освітніх реформах нашого часу. Така конвергенція має передусім не простий, безпосередній, а, за формулюванням одного з провідних англійських соціологів освіти С.Болла (S.Ball), парадигмальний характер, тобто здійснюється на рівні принципів, стратегій, операційних механізмів реформ. Наслідком конвергентних процесів парадигмального характеру, є, поперше, зміни, що відбуваються з учасниками освітніх процесів, освітніми структурами, змістовими та процесуальними аспектами діяльності закладів освіти; по-друге, мають місце зміни на рівні результатів діяльності освітніх систем, передусім, в аспекті забезпечення рівності та справедливості в освіті (Ball S. Global trends in education reform and the struggle for the soul of the teacher! Paper presented at the British Educational Research Association Annual Conferenc.- Brighton: University of Sussex, September 2-5 1999.- С.2).

Загальними принципами неоліберальної ідеології освітніх реформ, що, за умов її подальшого поширення в світі та підтримки могутніми міжнародними економічними та фінансовими структурами, можуть перетворитися на принципи побудови національних освітніх систем абсолютної більшості країн є:

- обмеження функцій держави у сфері освіти;
- поширення на освіту ринкових механізмів конкуренції;

- поширення теорій соціального вибору на сферу освіти (вибір форм освіти як один з видів вигідного обміну);

- методологічний індивідуалізм: людина як вільний, раціональний, автономний, самозацікавлений (зацікавлений у максимізації власного блага) індивід – homo economicus, який живе в умовах певної соціальної організації, створеної для охорони його природних прав та сприяння вигідному обміну з іншими індивідами;

- розвиток "нового менеджризму", тобто поширення принципів та механізмів менеджменту, характерного для сфери приватного бізнесу, на соціальну сферу, зокрема на сферу освіти. Тракткування освітніх установ як квазі-автономних, самоврядних структур малого бізнесу;

- роздержавлення освітньої сфери, приватизація освітніх послуг, їх "контрактуалізація", "консьюмероцентризм";

- трансформація форм контролю якості освіти: від контролю політичного, бюрократичного, до контролю ринкового, споживачького; від концентрації уваги на контролі вхідних параметрів, тобто кількості вкладених ресурсів, до пріоритету контролю результатів, ефективності, продуктивності "шкільного виробництва";

- "маркетизація демократії". Поняття рівність, справедливість, солідарність, що становлять основні цінності демократичного суспільства, розглядаються на економічному, а не на політичному рівні. Людина є передусім споживачем, а не громадянином;

- децентралізація, деволуція управління національними освітніми системами: передача владних повноважень та відповідальності з центру у регіони, з регіонів на місця. Заохочення приватного та неформального секторів до примноження "соціального капіталу";

- "культурна реконструкція", "маркетизація суспільної свідомості";

мости", формування "підприємницького суспільства", засобами чого є, зокрема, перетворення шкіл на конкуруючі між собою інституції малого бізнесу та запровадження "курукулуму конкуренції та підприємництва";

- низький рівень екологічної свідомості, виховання "зеленого консьюмеризму" віддання переваги ринковим шляхам розв'язання екологічних проблем;

- глобальне поширення неоліберальної освітньої парадигми такими міжнародними інституціями, як Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Світова організація торгівлі (Peters M. Neoliberalism. Encyclopedia of philosophy of education, 1999. URL: <http://www.educacao.pro.br>).

Хоча названі вище принципи втілюються з тією чи іншою мірою глибини та активності у переважній більшості сучасних реформ, все ж слід визнати, що у чистому вигляді неоліберальна освітня ідеологія фактично не зустрічається. Типовою стали альянси різних ідеологічних систем, як то:

- 1) неолібералізм + консерватизм, що отримав назву нової правої ідеології або ліберального фундаменталізму (найбільш яскравими прикладами такого синтезу стали освітні реформи часів правління Р. Рейгана, М. Тетчер, Дж. Мейджора, Дж. Буша старшого, і Дж. Буша молодшого);

- 2) неолібералізм + соціал-демократія (або демократична ідеологія у США). Прикладом такого альянсу сил, який ще називають "третім шляхом", (неолейборизмом, новим демократизмом, ліберальним соціалізмом, радикальним центризмом тощо), стали, зокрема, освітні реформи Б. Клінтона та Т. Блера.

Як бачимо, у кожному з наведених альянсів неолібералізм являє собою обов'язкову складову, що знаменує собою провідну роль "ринкової філософії" у визначенні шляхів втілення страте-

гій освітніх реформ. Однак, вибір у якості другої ідеологічної складової або консерватизму, або соціал-демократії (демократії) має наслідком пріоритетну роль тієї чи іншої ціннісної системи, що означає у сфері освіти або пріоритет високої якості, або соціальної справедливості. Заяви щодо поєднання цих ідей, тобто надання можливостей отримання високоякісної освіти всім дітям мають місце і "справа" і "зліва", однак реалізувати їх поки що не вдалося жодному реформатору.

Вивчення наслідків використання неоліберальної ідеології в освітніх реформах як розвинених країн (Велика Британія, США, Австралія, Нова Зеландія, Канада), так і тих, що розвиваються (Чилі, Мексика, Аргентина, Індія, Бразилія тощо), дозволяє дійти висновку про неможливість розгляду ринково-орієнтованої стратегії освітніх перетворень як панацеї від усіх недоліків сучасного шкільництва. Особливо суперечливими є результати запровадження такої стратегії в країнах з недостатньо розвинутою ринковою економікою та невисоким рівнем ВВП. Результатом ринково-орієнтованих реформ освіти стає в таких умовах суттєве зростання нерівності можливостей отримання високоякісної освіти та, зрештою, сегрегації суспільства.

Похідним від ідеологічного аспекту впливу глобалізаційних процесів на розвиток освіти є другий – *економічний*. Провідним у економічному контексті повинен стати розгляд наслідків розвитку міжнародної освіти, зокрема – міжнародної торгівлі освітніми послугами для розвитку національних освітніх систем.

Проблеми розвитку міжнародної освіти є предметом дослідження багатьох зацікавлених сторін. Серед них, по перше, фахівці професійних національних та міжнародних організацій, що безпосередньо займаються цією

справою, наприклад, Інститут міжнародної освіти США (IE), Національна асоціація фахівців у галузі міжнародної освіти США (NAFSA), Служба академічних обмінів Німеччини (DAAD), Європейська асоціація міжнародної освіти (EAIE), Асоціація академічного співробітництва (ACA) тощо; по-друге, дослідницькі центри у сфері вищої освіти, наприклад, Європейський центр вищої освіти, по-третє, регіональні університетські асоціації, наприклад, Асоціація європейських університетів (CRE), по-четверте, окремі науковці, що мають досвід роботи у міжнародних університетах або організаціях, що надають послуги міжнародної освіти, наприклад, Ф.Альтбах (P. Altbach), С. Каннінгхем (S. Cunningham), Дж. Найт (J. Knight), М. Петерс (M. Peters), Ф.Різві (F. Rizvi), П.Скотт (P. Scott) або вивчають перспективи глобалізації освітніх систем своїх країн М.Квіек (M. Kwiek).

Звертаючись до сутності проблеми відмітимо, що інструментом проникнення ринкових механізмів у сферу освіти на міжнародному рівні стала, як відомо, Генеральна угода про торгівлю послугами – GATS, яка відкриває нові, досі небачені можливості для інвестицій у сферу освіти та отримання від неї прибутків. Вже сьогодні глобальний ринок вищої освіти оцінюється у 27 млрд. дол. В економіку США міжнародна вища освіта принесла у 2000 фінансовому році більше 9 млрд. дол. Крім того GATS – це нові можливості для інтернаціоналізації освіти, для надання їй якостей гнучкості, наближення навчальних закладів світового рівня до нових контингентів студентів.

Разом з тим GATS – це розвиток транснаціональної освіти. Адже три з чотирьох обумовлених GATS форм торгівлі освітніми послугами мають саме транснаціональний характер,

тобто передбачають переміщення через кордони не студентів, а освітніх послуг. Проблема полягає в тому, що абсолютна більшість закладів, що є провайдерами транснаціональної освіти, не є акредитованими жодною національною освітньою системою, тому ставлення до їх діяльності є дуже суперечливим. Негативним наслідком відсутності достатнього контролю за якістю діяльності нових освітніх провайдерів є досить значна кількість неякісних освітніх пропозицій – так званих “шахрайських коледжів”, що дискредитують транснаціональну освіту як таку. Проблема якості міжнародної освіти залишається однією з найактуальніших. На завершення розгляду економічного виміру глобалізації освіти підкреслимо, що нові провайдери вже висадили свій десант на українському освітньому ринку. Тому необхідні досконалі законодавчі основи, які б перш за все сприяли реалізації наших національних планів, стратегій, доктрин, а не задоволенню їх фінансових апетитів.

Ще одним, *третім аспектом впливу* глобалізації на формування національної освітньої політики, який повинен стати предметом дуже пильної уваги у сфері макропедагогічних досліджень, є *політичний*. В цілому у політичному аспекті глобалізація характеризується розвитком наднаціональних (міжнародних) організацій, які перебирають на себе певні політичні функції національних держав. Діяльність могутніх міжнародних організацій впливає і на освітню політику на державному рівні. Для розвинених країн найбільш значимою є освітня політика ОЕСР та СОТ, для європейського регіону – Європейського Союзу; на освітню політику усіх країн значний вплив мають в сучасних умовах освітні програми ЮНЕСКО. Суттєву роль у визначенні шляхів реформування освітніх сис-

тем країн, що розвиваються, здійснюють домовленості, досягнуті в рамках МВФ, Світового банку та СОТ.

Чинниками впливу міжнародних організацій на освітню політику розвинених країн дослідники вважають, по-перше, хартії та конституції міжнародних організацій, по-друге, збір та розповсюдження ними освітньої інформації, по-третє, визначення освітніх стандартів, по-четверте, надання технологічної та фінансової допомоги країнам, що розвиваються, у здійсненні освітніх реформ (Mc Neely С. Worldwide educational convergence through International organizations: Avenues for Research // Education Policy Analysis Archives. – 1994.-Vol. 2.- № 14.- 12р.).

Вивчення ідеологічних основ діяльності міжнародних організацій та концептуальних засад їх освітніх програм має надзвичайно велике значення для визначення шляхів співробітництва з ними. Тому міжнародні освітні програми повинні стати одним з провідних аспектів дослідження в рамках макропедагогіки.

Аналіз широкого кола документів міжнародних економічних, політичних, культурно-освітніх та професійних організацій, а також спеціальних досліджень з питань діяльності міжнародних організацій приводить до висновку, що стратегії їх діяльності суттєво відрізняються, а тому мають різні наслідки. Ми визначаємо *асиміляційні, конвергентні та розвивальні стратегії* діяльності міжнародних організацій в освітній сфері.

Найбільш яскравим прикладом *асиміляційної стратегії* є, на нашу думку, діяльність транснаціональних навчальних закладів, легітимність якої є наслідком прийняття GATS, а отже, є проявом політики Світової організації торгівлі щодо продажу освітніх послуг. Прикладом *конвергентних стратегій* ми вважаємо

зусилля Європейського Союзу щодо створення європейського освітнього простору. Щодо *розвивальної* стратегії, найбільш показовим її прикладом є всесвітня акція “Освіта для всіх”, ініційована низкою міжнародних організацій, зокрема ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, Міжнародною організацією праці, Міжнародним фондом розвитку тощо.

В сучасних умовах Українська держава ставить за мету активізацію участі у міжнародних освітніх програмах, тому поглиблення знань щодо їх можливих наслідків є актуальним завданням.

Четвертим аспектом впливу глобалізації на сучасну освіту є *культурно-етичний*. Цей вимір ми розглядаємо і як окрему складову глобалізаційного процесу, і як компонент усіх інших. Головна його сутність була сформульована на 45-й сесії Міжнародної конференції з питань освіти ЮНЕСКО (Женева, 1996р.) як провідна проблема і протиріччя, перед якими стоїть освіта в умовах глобалізації. Полягає означена проблема в тому, що освіта повинна як готувати до життя у глобальному середовищі, формувати глобальні культурні та професійні компетенції, досвід спілкування, навчання і роботи у полікультурному суспільстві, так і забезпечувати збереження культурної самобутності кожного народу (Delors J. Teachers in search of new perspectives. International Conference on Education, 45th session. Major debates. - Geneva: UNESCO, 1996. URL: www.unesco.org), запобігати глобальній “макдоналізації”, “діснейфікації”, “голівудізації” тощо.

Предметом розгляду у даному контексті є альтернативні домінуючим неоліберальним *гуманістичні сценарії* розвитку глобалізаційних процесів у сфері освіти, розроблені, зокрема, такими освітніми діячами та науковцями, як Жак Аллак (Hallak J. Globalization, Human Rights and

Education // ПЕР Contributions No.33. - 1999. -23р.) та Гіл Чін Лім (Gill-Chin Lim Humanistic Globalization. To build a global education community for the 21st century. URL: www.ssc.msu.edu/~pohg/html).

Згідно з розглянутими вище гуманістичними сценаріями домінуючим аспектом глобалізації повинно стати об'єднання зусиль людства навколо вирішення його кардинальних проблем: бідності, хвороб, неписьменності, воєн, екологічних криз тощо. Провідні цінності шкільництва в концепціях гуманної глобалізації лежать не в економічній, а саме у етичній площині, тобто її переваги визначаються, першочергово не конкурентоспроможністю освітньої системи та здатністю її випускників до продажу своєї праці, а успіхами у формуванні у школярів загальнолюдських моральних цінностей шляхом набуття ними системних знань про свою та інші культури, навичок міжкультурного спілкування, досвіду співпраці з представниками інших культур. Однак, протиставлення економічного та етичного аспектів розвитку шкільництва не є, на нашу думку, продуктивним підходом. Більш оптимальним вважаємо трактування перспектив розвитку освіти в контексті глобалізації, сформульоване українським ідеологами освіти, згідно з яким конкурентоспроможність повинна бути метою розвитку нашої освітньої системи, однак визначається вона не тільки відповідністю світовим стандартам якості знань, застосуванням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій та розвитком дистанційного навчання, але й дитиноцентризмом освітньої системи, її здатністю до перетворення на національно-об'єднуючий чинник, ступінню педагогізації суспільного середовища (Кремень В.Г. Філософія освіти ХХІ століття // Урядовий кур'єр, 2 лютого 2003).

Останній, але надзвичайно важливий, навіть багато в чому ключовий аспект впливу глобалізації на розвиток освіти – *технологічний*. Мова йде про нові інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), які суттєво впливають як на методiku навчання, так і на її зміст. ІКТ створюють можливість набуття якісної освіти світового класу у віртуальному режимі, спілкування з колегами-науковцями, обміну ідеями. Вони становлять об'єктивну основу для формування світового освітнього простору, що повинно стати предметом макропедагогічних досліджень. На жаль, і це технічне надбання людства працює на ринкових засадах, які перетворюють цей “гарно упакований товар, що продається в усьому світі” на фактор зростання не тільки освітньої, але й економічної нерівності між бідними та багатими націями.

Предметом активних дискусій, що проводяться на макро-рівні, тобто в рамках ЮНЕСКО, ОМСР, СОТ, ЄС тощо є форми контролю якості віртуальної транснаціональної освіти, міжнародної акредитації закладів, що її надають, та визнання їх дипломів. Перші домовленості у цій сфері вже досягнуті (First global forum on international quality assurance, accreditation and the recognition of qualifications in higher education. “Globalization and Higher Education” Final report.- Paris: UNESCO, 17 - 18 October 2002.- 51р.), однак попереду ще велика робота, брати участь в якій та, щонайменше, знати про результати якої повинні освітні установи нашої країни для захисту свого національного освітнього простору від хибних некваліфікованих пропозицій.

Проблемою культурного виклику всьому світу є англomовність світової мережі Інтернет. Разом з тим слід відмітити, що хоча дискусії навколо цієї проблеми дійсно є актуальними,

людство прийняло цей виклик, про що свідчать такі дані: якщо у 1998 р. Інтернет був англomовним на 75%, то у 2000 році вже на 60%, а за прогнозом на 2003 рік він буде таким вже менш ніж на 50%. Тобто, відбувається швидке зростання національних мереж, причому досить часто вони подають інформацію двома мовами: національною і англійською.

У цьому зв'язку гостро актуальною проблемою є випереджувальний розвиток української мережі Інтернет паралельно українською та англійською мовами. Якщо Україна не заявить про себе достойно через Інтернет, вона зашкодить цим сприйняттю її в усьому світі як повноцінної нації, оскільки в сучасних умовах аксіоматичною стала істина: “Якщо тебе нема в Інтернеті, тебе не існує взагалі”.

Визначення провідних аспектів глобалізаційного впливу на розвиток освіти дозволяє сформулювати дослідницьке поле макропедагогіки як галузі педагогічної науки. До нього ми включаємо аналіз таких проблем:

1) визначення та уточнення понятійного апарату макропедагогіки, до якого ми відносимо такі поняття: глобалізація освіти, інтернаціоналізація освіти, транснаціоналізація освіти, європеїзація освіти, світовий освітній простір, макропедагогічний чинник розвитку освіти, освітня мобільність, глобальний ринок освітніх послуг, конкурентоздатність національної (регіональної) освітньої системи або окремого навчального закладу, глобальна педагогічна культура тощо;

2) сутність неоліберальної освітньої ідеології та наслідків її застосування в освітніх реформах країн у різних геополітичних регіонах та різних рівнях розвитку (розвинених та тих, що розвиваються);

3) механізми та результати впливу макрофакторів (ідеологі-

чних, політичних, економічних, технологічних) на формування освітньої політики національних держав;

4) ідеології та стратегії діяльності міжнародних організацій у сфері освітньої політики та практики;

5) сутність процесів інтернаціоналізації та транснаціоналізації освіти та їх роль у формуванні світового освітнього простору, розвитку національних та регіональних освітніх систем;

6) механізми, результати та наслідки конкурентної боротьби між навчальними закладами на міжнародному та внутрішніх ринках освітніх послуг, зокрема їх впливу на трансформацію місії та етосу навчальних закладів;

7) особливості конвергенції національних освітніх систем у певних геополітичних регіонах (наприклад, у європейському регіоні), або об'єднаних спільними традиціями економічного та культурного розвитку (наприклад, англійські країни);

8) вплив інформаційно-комунікаційних технологій на формування світового освітнього простору, на процеси інтернаціоналізації та транснаціоналізації освіти;

9) розробка альтернативних (гуманістичних) моделей глобалізації освіти в рамках антиглобалізаційного руху;

10) розробка прогностичних моделей розвитку світового освітнього простору за умов подальшого розвитку нині існуючого варіанту глобалізації освіти.

Вивчення глобалізаційного контексту розвитку освіти дозволяє визначити провідні макропедагогічні тенденції її розвитку, зумовлені саме особливостями глобалізації неоліберального типу. До таких тенденцій ми відносимо:

1) зростання ролі макрочинників (політичних, економічних, технологічних) та власне

макроосвітніх (міжнародних домовленостей та програм з питань освіти і дитинства, міжнародної освітньої діяльності) у визначенні пріоритетів національної освітньої політики кожної держави;

2) зростання впливу позапедагогічних макрочинників (міжнародних ЗМІ, ІКТ, масової культури, політики, спорту тощо) на формування свідомості як людства в цілому, так і кожної конкретної дитини зокрема;

3) зумовленість визначення пріоритетних цілей та стандартів змісту освіти потребами конкурентноздатності країни на глобальному ринку;

4) інтернаціоналізація всіх аспектів діяльності навчальних закладів різних освітніх рівнів;

5) загострення конкурентної боротьби у сфері міжнародної торгівлі освітніми послугами;

6) перетворення “перформативності” освітньої системи, тобто її спрямованості на вимірюваний результат, що відповідає потребам економічного росту країни, на провідний критерій ефективності цієї системи;

7) активізація використання неоліберальної ідеології у визначенні шляхів втілення освітніх реформ, що має наслідком зростання процесів роздержавлення національних освітніх систем, розвиток приватизаційних тенденцій, залучення приватного бізнесу до фінансування та менеджменту як окремих державних навчальних закладів так і регіональних освітніх систем, перетворення освіти на “глобальний бізнес”;

8) формування глобальних моральних цінностей та інституалізація цього процесу в діяльності таких організацій, як ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ тощо.

Постає питання: чи можна говорити про перетворення будь-якої з цих тенденцій на законо-

мірність? На нашу думку, можна стверджувати, що перші чотири з восьми названих тенденцій є закономірностями розвитку освітніх систем, що мають макропедагогічний характер.

На завершення відмітимо, що важливим завданням розвитку макропедагогіки є формування у широкої освітянської громади усвідомлення того факту, що глобалізаційний контекст сучасної освіти не є суб'єктивним вибором тієї чи іншої країни, він є об'єктивною реальністю. Врахування цього контексту кожною державою, особливо тими, що відстали з різних причин у рівні свого економічного розвитку, передбачає точне слідування законам економіки знань, які надають можливість “перестрибнути” через певні етапи, які пройшли у своєму поступі інші. Такий шлях є можливим за умови пріоритетного інвестування у знання, інтелект, пріоритетний розвиток національної освітньої системи і особливо тих її сфер, що пов'язані з новими інформаційними та педагогічними технологіями. Необхідний ефективний захист своєї освітньої системи від шахрайських пропозицій транснаціональних провайдерів, активний маркетинг власних можливостей на глобальному освітньому ринку та ринку кваліфікованої праці.

Запровадження такого підходу в освітню політику нашої країни залежить значною мірою від того, чи усвідомить його необхідність “критична маса” педагогічних працівників, яка формує громадську думку професійних кіл учительства щодо стратегічних шляхів розвитку нашого шкільництва, і з якою повинен рахуватися при прийнятті рішень освітньо-політичний істеблішмент.